

У зв'язку з цим велике значення можуть мати тактичні засоби й прийоми просування послуг банку на ринок залежно від етапу життєвого циклу банківської послуги й матриця доцільності використання інструментів маркетингу на кожному з етапів життєвого циклу банківських послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Азаренкова Г. М. Сучасні комерційні банки : [монографія] / Г. М. Азаренкова, Л. В. Дикань, Т. О. Новосельцева. - Харків : Видавничий Дім "ИНЖЕК", 2003. - 132 с.
2. Кизим Н. А. Анализ и регулирование деятельности коммерческого банка : [монография] / Н. А. Кизим, В. В. Глущенко, Чанг Хонг Вен. - Харьков : Бизнес Информ, 2000. - 76 с.
3. Коняхіна Т. В. Діалектика поняття реклами / Т. В. Коняхіна // Менеджер. - 2006. - № 1 (35). - С. 156-162.
4. Коршунов В. И. Необходимость использования маркетинга в банке / В. И. Коршунов // Экономика Украины. - 1997. - № 3. - С. 34-36.

5. Макарова Г. Л. Система банковского маркетинга / Г. Л. Макарова. - М. : Финстатинформ, 1997. - 110 с.
6. Оніщенко С. Особливості розробки банківських продуктів / С. Оніщенко // Банківська справа. - 2000. - № 4. - С. 42.
7. Перепечатка Н. М. Маркетинговое исследование банковских продуктов / Н. М. Перепечатка // Экономика: проблемы теории та практики. - Вип. 40. - Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2000. - С. 54-58.
8. Спицын Я. О. Маркетинг в банке / Я. О. Спицын. - Тернополь : АО "Тарнекс", К. : ЦММС "Писпайп", 1993. - 656 с.
9. Baker M. J. Marketing Theory and Practice / M. J. Baker. - [3rd ed.]. - London : Macmillan, 2005.
10. DeLoizier M. Wayne. The Marketing Communication Process / Wayne M. DeLoizier. - New York : McGraw-Hill, 2002.
11. The Practice of Advertising / Hart N. (ed.). - [4th ed.]. - London : Macmillan, 2005.
12. Kotler P. Strategic marketing for educational organizations / P. Kotler, K. Fox. - Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1995.
13. Maloney J. C. Marketing Decisions and Attitude Research / J. C. Maloney // Baker G. L. (ed.), Effective Marketing Coordination. - Chicago : American Marketing Association, 2001.

T. Konyahina, A. Maryna

DEVELOPMENT OF MARKETING TOOL OF ADVANCEMENT OF BANK SERVICES

The article considers tactical devices and means for bank services promotion on the market depending on stage of bank service life cycle. Matrix of appropriateness for usage of marketing instruments in each of the bank service life cycle was built. Marketing instruments for effectiveness increase of banking establishment services in contemporary surroundings were defined.

Key words: bank service, advertising campaign, bank service promotion, sale stimulation, public relations, personal sales, means of direct communication.

© Т. Коняхіна, А. Марина

Надійшла до редакції 03.11.2009

УДК 330.14

ДЕМОГРАФІЧНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

ЄВГЕНІЯ ДРАГОМІРОВА,

старший викладач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Донецького державного університету управління

У статті проаналізовано тенденції змін основних демографічних показників в Україні й Донецькому регіоні зокрема, показано вплив цих факторів на розвиток соціального капіталу. Акцентовано, що дослідження демографічних факторів формування соціального капіталу на державному і регіональному рівнях дозволяє відповідним державним органам управління отримувати повну інформацію стосовно будь-яких змін демографічного розвитку та вживати заходів з оптимізації параметрів трудового та інтелектуального потенціалу населення.

Ключові слова: населення, демографічні показники, тенденції, соціальний капітал.

Постановка проблеми. З розвитком ринкових відносин в Україні, як і в усьому світі, спостерігається зростання ролі соціальних процесів, що сприяє

соціалізації ринкової економіки. Важливою складовою соціальних процесів є соціальний капітал - особлива форма соціальної взаємодії людей, утворена

№ 9 (100) грудень 2009 р.

на підставі норм довіри й добросовісної поведінки.

Ураховуючи незначний термін дослідження цього явища, що є характерним для будь-якого суспільства, наукова думка до сьогодні ще чітко не визначилась щодо його дисциплінарної приналежності, а також щодо джерел його виникнення, факторів і показників розвитку. Між тим, безперечним є факт впливу соціального капіталу як одного з ресурсів суспільства на економіку. Значущість соціального капіталу в сучасному суспільстві, недостатня вивченість проблеми його розвитку для України визначили актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці, що досліджують соціальний капітал, зокрема М. Горожанкіна [1], А. Колодій, В. Степаненко, наводять докази, що соціальна єдність є визначальним фактором економічного процвітання й стійкого розвитку суспільства. Вивченню соціальних процесів в економіці присвячені праці українських учених Л. Семів [2], Г. Градосельської, із позицій державного управління соціальний капітал вивчений П. Сар-

кізовим, його аналізу в глобальній економіці присвячені праці Й. Діскіна.

Розвиток соціального капіталу залежить від ряду факторів. Їх, насамперед, можна поділити на внутрішні (демографічні, соціально-економічні й політичні) і зовнішні (процеси глобалізації й інтеграції). Демографічні показники є основними факторами, які впливають на розвиток соціального капіталу, оскільки саме громадяни формують взаємозв'язки та більш складні структури - мережі, що дозволяють їм зменшити витрати (часу, коштів, зусиль) на вирішення певної проблеми.

Мета статті - проаналізувати вплив демографічних факторів на розвиток соціального капіталу в Україні та Донецькій області зокрема.

Виклад основного матеріалу. Чисельність наявного населення України з 2001 до 2009 року зменшилася на 2,8 млн осіб або на 5,7 %, постійного (з урахуванням і тимчасово відсутніх) - на 2,7 млн осіб або на 5,5 % (табл. 1).

Таблиця 1. - Динаміка кількості населення України, млн осіб [5] на початок року¹

Населення, його структура	Роки									
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Наявне населення, млн осіб	48,9	48,5	48,0	47,6	47,3	46,9	46,6	46,4	46,1	
міське, млн осіб %	32,9 67,4	32,6 67,2	32,3 67,3	32,1 67,5	32,0 67,7	31,9 67,9	31,8 68,1	31,7 68,3	31,6 68,5	
сільське, млн осіб %	16,0 32,6	15,9 32,8	15,7 32,7	15,5 32,5	15,3 32,3	15,0 32,1	14,8 31,9	14,7 31,7	14,5 31,5	
Постійне населення, млн осіб	48,7	48,2	47,8	47,4	47,1	46,7	46,5	46,2	46,0	
чоловіки, млн осіб %	22,5 46,3	22,3 46,3	22,1 46,2	21,9 46,2	21,8 46,2	21,6 46,1	21,5 46,1	21,3 46,1	21,2 46,1	
жінки, млн осіб %	26,2 53,7	25,9 53,7	25,7 53,8	25,5 53,8	25,3 53,8	25,1 53,9	25,0 53,9	24,9 53,9	24,8 53,9	

¹ у цій та наступних таблицях дані щодо населення в 2002 році - за переписом на 5 грудня 2001 року, в інші роки - на 1 січня.

Зменшення кількості населення України спостерігається як у міській, так і сільській місцевості. Так, чисельність наявного міського населення за аналізований період зменшилася на 1,3 млн осіб або на 4,0 %, сільського - на 1,5 млн осіб або на 9,4 %. З огляду на те, що частка сільського населення в 2000-2008 рр. становила 32,8-31,5 %, зменшення його чисельності є більш вагомим у зміні кількості населення України: його частка стала менше на 1,1 %.

Чоловіча частина населення України зменшилася на 1,3 млн осіб або на 5,8 %, жіноча - на 1,4 млн осіб або на 5,3 %, їх частки зазнали незначну зміну - 0,2 %, але це відбилося на гендерній складовій соціального капіталу.

Тенденції зміни кількості населення в Донецькій області аналогічні вище встановленим (табл. 2): чисельність населення зменшується, при цьому більш швидкими темпами для сільського та чоловічого. Так, чисельність наявного населення Донецької області з 2001 до 2009 року зменшилася на 393,1 тис. осіб (на 8,0 %), постійного - на 389,5 тис. осіб (на 8,0 %). Темпи, що відзначені для Донецької області порівняно з даними по Україні більш значні. Це вплинуло на частку кількості населення регіону в загальній чисельності по Україні: на 01.01.2001 року вона становила 10,01 %, на 01.01.2009 року - 9,75 %.

Таблиця 2. - Динаміка кількості населення Донецької області [6] на початок року¹

Населення, його структура	Роки				
	2001	2006	2007	2008	2009
Наявне населення, тис. осіб	4893,6	4622,9	4580,5	4538,9	4500,5
міське, тис. осіб %	4411,2 90,1	4176,1 90,3	4140,5 90,4	4104,4 90,4	4072,1 90,5
сільське, тис. осіб %	482,4 9,9	446,8 9,7	440,0 9,6	434,5 9,6	428,4 9,5

Продовження таблиці 2.

Населення, його структура	Роки				
	2001	2006	2007	2008	2009
Постійне населення, тис. осіб	4877,1	4610,0	4567,7	4526,0	4487,6
чоловіки, тис. осіб %	2238,0 45,9	2099,2 45,5	2077,7 45,5	2056,0 45,4	2036,2 45,4
жінки, тис. осіб %	2639,1 54,1	2510,8 54,5	2490,0 54,5	2470,0 54,6	2451,4 54,6

Частка міського населення Донецької області порівняно із загальноукраїнськими показниками у зв'язку зі специфікою промислового регіону більш значна: якщо сільське населення по Україні становило приблизно одну третину, то в Донецькій області - менше 10 %.

За аналізований період відзначено зменшення чисельності населення Донецької області в міській і сільській місцевості. Так, чисельність наявного міського населення за 2000-2008 рр. зменшилась на 339,1 тис. осіб (на 7,7 %), сільського - на 54,0 тис. осіб (на 11,2 %). З огляду на перевагу міського населення в Донецькій області, саме його зменшення значно впли-

нуло на зниження чисельності населення області в цілому, його частка збільшилася на 0,4 %. Отже, структура населення Донецької області за ознакою місця перебування зазнала менших змін, ніж у цілому по Україні.

Чоловіче населення в Донецькій області зменшилося на 201,8 тис. осіб (на 9,0 %), жіноче - на 187,7 тис. осіб (на 7,1 %), тому в структурі населення за статеву ознакою відзначені більш істотні зміни, ніж по Україні в цілому.

Природний приріст населення, що вирахований як різниця між кількістю народжених і кількістю померлих, має негативне значення і по Україні, і по Донецькій області (рис. 1, 2).

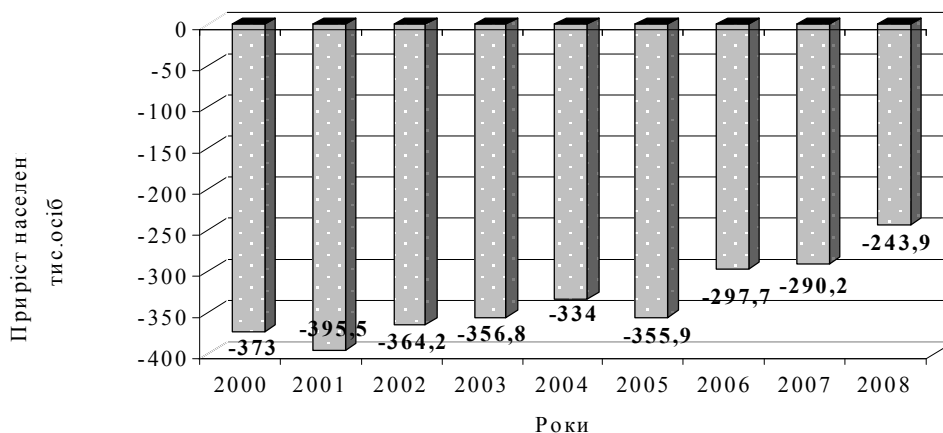

Рис. 1. Природний приріст (скорочення) населення в Україні.

Між тим, загальна тенденція є позитивною: з 2005 року скорочення населення зменшується. Так, в Україні в 2005 році скорочення населення становило 355,9 тис. осіб, у 2008 році - 243,9 тис. осіб, тобто менше на 31,5 % (рис. 1). Зменшення скорочення населення відбулося за рахунок як збільшення кількості народжених (з 426,1 тис. осіб до 510,6 тис. осіб або на 19,8 % за визначений період), так і зменшення кількості померлих (з 310,4 тис. осіб до

291,6 тис. осіб або на 6,1 %), при цьому фактор народжуваності є більш впливовим.

У Донецькій області з 2005 до 2008 року спостерігається скорочення населення (на 21,4%), але фактор народжуваності є найвпливовішим (рис. 2): кількість народжених збільшилася з 35883 осіб у 2005 році до 44394 осіб у 2008 році (на 23,7 %), а кількість померлих зменшилася на 1715 осіб (на 2,0 %).

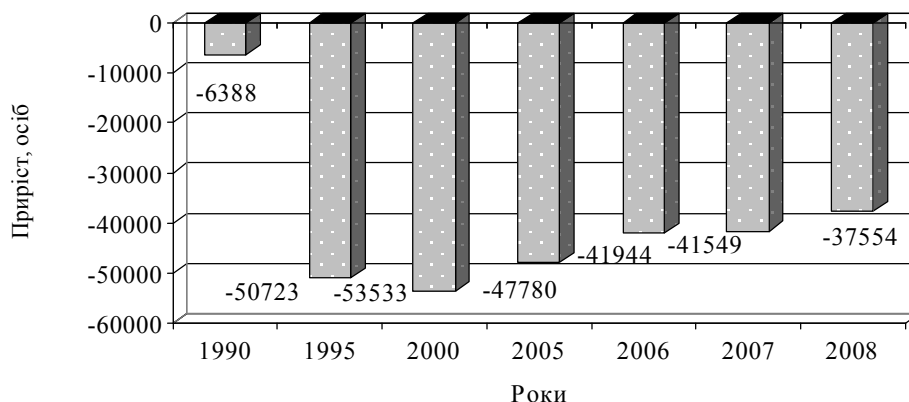

Рис. 2. Природний приріст (скорочення) населення в Донецькій області.

За даними щодо природного скорочення населення на 1000 наявного (рис. 3, 4) переломним став 2005 рік, коли природне скорочення населення досягло 7,6 % в Україні та 10,3 % у Донецькій області. Період з 2005 до 2008 року демонструє формування позитивної тенденції щодо природного скорочення населення на 1000 наявного населення до -5,3 % та -8,3 % в Україні та Донецькій області відповідно.

Зменшення загальної чисельності населення, а також міського та сільського, жіночого та чоловічо-

го впливає на соціальний капітал, його структуру, а сукупно з негативним рівнем природного приросту не сприяє його розвитку. Позитивні зміни щодо зростання соціального потенціалу слід очікувати зі збільшенням народжуваності, бо цей фактор є досить впливовим. У Донецькій області, де зменшення чисельності населення, особливо частки сільського й чоловічого, є ще більш значним порівняно з Україною, а фактор народжуваності має ще більший вплив на потенціал соціального капіталу.

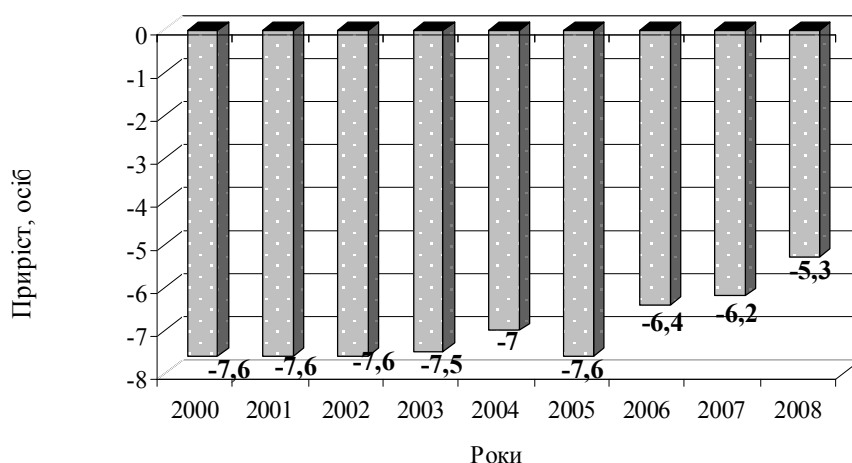

Рис. 3. Природний приріст (скорочення) населення в Україні на 1000 наявного населення.

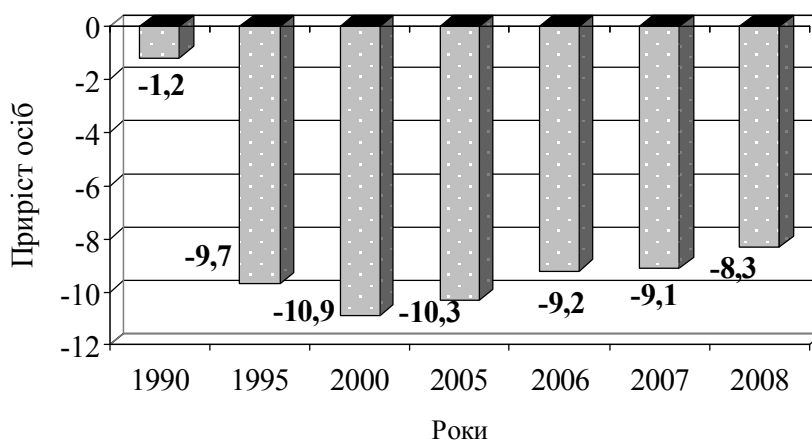

Рис. 4. Природний приріст (скорочення) населення в Донецькій області на 1000 наявного населення.

Зміна структури населення на користь міського як на державному, так і регіональному рівні приводить до більшого визнання формальних соціальних інститутів (законів, указів, угод, договорів тощо) порівняно з неформальними (традиціями, звичаями, нормами міжособистісного спілкування). Цінності, визнані попередніми поколіннями, зберігаються в українському суспільстві завдяки значній частці (25 %) населення, що більш консервативна та має вік, старший за працездатний, особливо в сільській місцевості.

Першим рівнем, на якому формується соціальний капітал, є родина. Соціальне та економічне існу-

вання родини забезпечується запозиченими або створеними нормами, соціальними зв'язками та участю в певних соціальних мережах. За відсутності негативних факторів родина створює базис первинних загальножиттєвих знань, а індивідуум переносить модель родинних відносин до соціальних мереж свого існування, що збагачує соціальний капітал.

Кількість зареєстрованих шлюбів у цілому зростає (табл. 3, 4). Зменшення їх кількості в 2008 році обумовлено, очевидно, фінансовою кризою. Кількість розлучень, навпаки, зменшується, що є позитивною тенденцією щодо розвитку соціального капіталу.

Таблиця 3. - Динаміка зареєстрованих шлюбів та розлучень в Україні [5]

Показник	Роки								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Кількість зареєстрованих шлюбів, тис.	274,5	309,6	317,2	371,0	278,2	332,1	355,0	416,4	322,0
Кількість зареєстрованих розлучень, тис.	197,3	181,3	183,5	177,2	173,2	183,5	179,1	178,4	166,8

Таблиця 4. - Динаміка зареєстрованих шлюбів та розлучень у Донецькій області [6]

Показник	Роки				
	2000	2005	2006	2007	2008
Кількість зареєстрованих шлюбів	26678	31184	32818	38417	29887
Кількість зареєстрованих розлучень	23757	19369	19086	19488	18275

У 2008 році кількість зареєстрованих шлюбів у сільській місцевості склала 77,2 тисячі при загальноукраїнському рівні в 322 тисячі. Збереження досить високого показника кількості зареєстрованих шлюбів у сільській місцевості зберігається і в Донецькій області. Слід відзначити, що рівень розлучень у сільській місцевості значно менший, ніж у містах, що вказує на більш стійкі форми соціального капіталу, засновані на споконвічних цінностях.

За даними Держкомстату України більше половини українських родин не мають дітей. Зокрема, у 2008 році в країні зареєстровано 62,2 % бездітних родин, у той час як у 1999 році їх було 55,8 %. При цьому найчастіше українці вирішують мати лише одну дитину, на більшу кількість дітей зважається все менше сімей.

Зниження рівня шлюбності, поширення нових форм шлюбних союзів, збільшення кількості розлучень, падіння народжуваності нижче рівня природного відтворення поколінь, зростання кількості позашлюбних народжень, підвищення віку вступу в шлюб - ці складні, суперечливі, неоднозначні явища спостерігаються не тільки в Україні. Проте незважаючи на протиріччя й труднощі соціально-економічної й постіндустріальної трансформації, у цілому традиції сімейного способу життя в країні зберігаються, родина продовжує виконувати свої специфічні функції забезпечення фізичного (біологічного) і соціокультурного відтворення поколінь - розвиток соціального капіталу.

Висновки

Досліджені на основі статистичних даних за 2000-2008 рр. демографічні фактори формування соціального капіталу на державному й регіональному рівні дозволяють констатувати, що зменшення чисельності та

зміна структури населення, недостатній рівень його природного приросту не сприяють розвитку соціального капіталу. Зміна структури населення на користь міського приводить до більшого визнання формальних соціальних інститутів, а цінності, визнані попередніми поколіннями, зберігаються в суспільстві завдяки значній частці населення, старшого від працездатного віку, особливо в сільській місцевості, що є більш консервативною. Інститут родини як першоджерело взаємин у суспільстві, а отже, і соціального капіталу зазнає змін. Ці тенденції, що були притаманні лише економічно розвиненим суспільствам, можуть негативно позначитися на потенціалі соціального капіталу в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горожанкіна М. Є. Соціальний капітал суспільства в умовах трансформації економічної системи (питання теорії і методології) : дис. ... доктора екон. наук : 08.00.01 / М. Є. Горожанкіна. - Донецьк, 2008.
2. Семів Л. К. Стратегія інноваційного розвитку держави та її вплив на людські ресурси / Л. К. Семів // Регіональна економіка. - 2004. - № 2. - С. 7-22.
3. Градосельская Г. В. Сетевые измерения в социологии / Г. В. Градосельская ; [под ред. Г. С. Батыгина]. - М. : Издат. дом «Новый учебник», 2004. - 248 с.
4. Дискин И. Е. Социальный капитал в глобальной экономике / И. Е. Дискин // Общественные науки и современность. - 2003. - № 5. - С. 150-159.
5. Україна у цифрах у 2008 році : [статистичний збірник] / [за ред. О. Г. Осауленка]. - К. : ДП "Інформаційно-аналітичне агентство", 2009. - 258 с.
6. Статистичний щорічник Донецької області за 2008 рік / [за ред. О. А. Зеленого]. - Донецьк : Головне управління статистики в Донецькій області, 2009. - 495 с.

Y. Drahomirova

DEMOGRAPHIC FACTORS OF DEVELOPMENT OF SOCIAL CAPITAL

In the article the tendencies of changes of basic demographic indicators are analysed in Ukraine and Donetsk region in particular, influence of these factors is rotined on development of social capital. It is accented, that research of demographic factors of forming of social capital on state and regional levels allows the proper public organs of management to get complete information on any changes of demographic development and take measures from optimization of parameters of labour and intellectual potential of population.

Key words: population, demographic indicators, tendencies, social capital.

© Є. Драгомірова

Надійшла до редакції 04.11.2009

№ 9 (100) грудень 2009 р.